ULTIMUL BLAGA

Alexandra Olteanu

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Abstract: This paper aims to reveal Lucian Blaga’s ethical status and literary existence in a tormented period generated by the dawn of the new communist social transformations. The fictional perspective, as reflected in the autobiographical novel *Luntrea lui Caron*, is enriched by the confessions of the contemporaries. The struggle between principles, values and political censorship imposed by the historical context is portrayed thoroughly by the above mentioned sources. The poet is not the defeated intellectual that would be the perfect victim of totalitarianism. He remains a symbol of a consciousness that can not be perverted. Blaga will not betray his philosophical system nor his moral beliefs.

Cuvinte-cheie: confesiune, contemporani, ficțiune, autobiografic, totalitarism.

Key-words: confession, contemporaries, fiction, autobiography, totalitarianism.

„Deoarece cuvântul se ivea în glas prea încărcat de simțire, am hotărât să-l sugrum”¹.

Ceea ce ne propunem să definim, generic, drept perioada *Ultimului Blaga* începe odată cu debutul celui De-al Doilea Război Mondial (1939) și se sfârșește la moartea poetului (1961), moment în care Lucian Blaga cade în dizgrație, nedorind să se conformeze cu linia impusă de noile forțe politice care gravitau în jurul spațiului românesc, fiind de asemenea nevoit să se retragă din viața publică. Dintr-o figură centrală a vieții culturale, Blaga era trecut în subsidiar. Demnitatea fostului diplomat și profesor universitar este atacată ostentativ, iar întreaga sa activitate intelectuală trece într-un con de umbră. Din acest moment, gânditorul din Lancrăm va fi eliminat de la catedră și va îndeplini funcții modeste ca aceea de bibliotecar și traducător. Circumstanțele istorice vor avea o înrăurire nefastă asupra biografiei lui Lucian Blaga, punând la grea încercare existența creatoare și structura sa etică. Lirica și proza cu tentă memorialistică sunt producții literare care reflectă dinamismul vieții lăuntrice al gânditorului, relevând preocupările, aspirațiile, dorințele, visele și obsesiile sale, iar mărturiile contemporanilor devin relevante pentru o situație concretă a lor în contextul care le-a generat.

¹ Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 18

Confruntarea cu un sistem politic absurd compune în acest caz o suită de momente creatoare semnificative pe care le ordonează, metamorfozând un prezent distopic, instabil și nesigur într-un viitor ilustrativ, stabil, la care cultura românească se va raporta admirativ în cercetările literare. Destinul artistic al lui Blaga este asumat prin extinderea limitelor exterioare și prin menținerea nealterată a vocii personale.

Pentru a oferi o perspectivă de ansamblu asupra contextului vizat, ne vom raporta la cei trei termeni propuși de Dumitru Țepeneag în încercarea de a explica natura raporturilor dintre scriitor și puterea totalitară comunistă. Se operează astfel o distincție între *oponent*, *disident* și *rezistent*². În funcție de gradul de ostilitate și atitudinea afișată față de noua ordine social-politică, intelectualii români din perioada comunistă pot fi încadrați în una dintre cele trei categorii. Dacă Nicolae Steinhardt este catalogat drept disident, sfârșind în închisoare, Lucian Blaga este ușor de asimiliat acestui ultim termen, cel de rezistent. Având în vedere producțiile literare sau, în sens larg, culturale, noțiunea își va îmbogăți încărcătura semantică, ajungându-se la formularea de *rezistență prin cultură*. Definită prin absența unei confruntări directe și prin iminența unui compromis, această formă atenuată de disidență, numită rezistență, se manifestă într-un refugiu în domeniul esteticului, o evadare din imediatul tulburător prin artă. Din acest motiv, din biografia lui Lucian Blaga încercăm să reținem ecourile pe care evenimentele le au în plan sufletesc, oferindu-ne posibilitatea de a urmări cristalizarea operelor literare și evoluția vieții spirituale, concretizate într-o serie de episoade creatoare, inspirate, cu o puternică încărcătură reacționară. Refugiul în meditație, contemplație, iubire și desfășurarea istoriei naționale se prezintă ca o formă de reacțiune față de o realitate brutală în care forța cugetului și imperativele rațiunii sunt cenzurate. Se impune astfel o distincție între biografia artistică și cea umană, între personalitatea creatoare și existența obișnuită ca simplă înregistrare pasivă de date și fapte. Pentru o mai bună înțelegere a acestei dualități în cazul particular al autorului *Poemelor luminii*, recurgem la perspectiva istorică, punând în lumină întâmplări și atitudini notorii relaționându-le cu altele mai puțin cunoscute, așa cum le-a reținut memoria apropiaților poetului. Totuși, inconștientul tinde să structureze și să organizeze experiențele, configurându-se anumite opțiuni existențiale care dictează tonul creației artistice. Din acest motiv, analiza conținuturilor sufletești, abisale, exteriorizate în conduita literară și etică sunt în măsură să surprindă acele semnificații pe care analiza descriptivă a textului nu le poate dezvălui. Adesea vom relaționa asemenea documente cu fragmente de opere, spre a nuanța și explica modul în care limbajul literar blagian caută să comunice efectele individuale, profunde, de ordin subiectiv sau estetic produse de înlănțuirea evenimentelor la care lua

² Dumitru Țepeneag, *Reînțorcerea fiului la sînul mamei rătăcite*, Editura Institutul European, Iași, 1993.

parte, aspirând la o vehiculare universală a lor, respectând postulatele ficțiunii. Considerăm opera ca expresie a unei personalități artistice, materializare a unei integrări sociale care, prin conservarea structurii sale specifice, de individualitate creatoare, își păstrează și predispoziția de refracție în sensul în care ea se poate opune implicit sau explicit unor situații și contexte. Reacțiunea se petrece, așadar, la nivel spiritual și artistic.

Geneza unei opere apare ca produs al unei biografii umane, atestată istoric, iar din acest motiv este firesc să îi căutăm sursele de inspirație printr-o incursiune în momentele principale care au modelat structura etică a persoanei, influențând scriitura. Merită să amintim aici romanul *Luntrea lui Caron*, cu un destin literar atipic, imprimat de încadrarea sa în categoria „literaturii de sertar” și de formula romanescă adoptată, pe care îl vom fixa ca punct de interes deoarece concentrează perioada în care și-a desfășurat existența *Ultimul Blaga*, relatând, sub un înveliș ficțional care însă nu ne împiedică să le recunoaștem, momente marcante din viața gânditorului, oferindu-ne deopotrivă indicii prețioase cu privire la ecoul lăuntric al șirurilor de întâmplări insolite. Personalitatea lui Lucian Blaga se face cunoscută prin intermediul proeminentei narațiuni-confesiune în care povestirea împrumută nu numai datele concrete ale existenței autorului său, ci și atitudinile, reacțiile acestuia față de ele. Cert este că retragerea într-un univers ficțional pare de preferat în momentul în care un jurnal ar putea deveni un obiect incriminator, servind la condamnarea autorului său. Alter-ego-ul poetului, Axente Creangă și „*geamănul său spiritual*”, filosoful Leonte Pătrașcu își dispută principalele evenimente biografice și poziții teoretice. Deși Axente este cel prin ochii căruia se filtrează întâmplările, preluând rolul de narator, de unde și impresia puternică de text memorialistic, Leonte împărtășește aceleași neliniști și presimțiri sumbre, remarcându-se o identitate de opinii și emoții. Putem spune că aceste două personaje sunt complementare, vădind ambele dimensiuni ale personalității blagiene. Poetul este absorbit de propriile sale trăiri, se refugiază în contemplație și în povești de iubire care îl inspiră, în timp ce filosoful este ancorat în evenimentele concrete ale istoriei, teoretizând și conceptualizând. Momentele istorice consemnate capătă importanță în măsura în care cel care îndeplinește rolul de martor dobândește prilejul de a reflecta asupra lor, depănându-și o istorie personală, subiectivă, oferind în același timp o idee clară asupra esenței singularității auctoriale. Departea de a perpetua eroarea criticii biografiste de început, care caută să demonstreze cu orice preț că în spatele unei opere literare se află un accident biografic precis, subliniem că evocarea anumitor evenimente și confesiuni au un rol emanamente informativ întrucât ele completează, lămuresc și nuanțează o creație, nu o determină în mod exclusiv.

Din perspectiva lui Henri Bergson, unul dintre filosofii care au influențat puternic gândirea blagiană, adevărata esență a timpului este durată,

flux continuu, devenire neîntreruptă, nemăsurabilă, care scapă intențiilor noastre de a-l controla. Tensiunea raporturilor dintre mecanismele istoriei și existența creatoare se răsfrânge și asupra producțiilor literare, așa cum va mărturisi poetul prin vocea lui Axente Creangă în *Luntrea lui Caron*: „Câteodată, complet dezorientat de decalajul dintre timpul psihologic și timpul fizic, aruncam cu melancolie o vorbă : «Am scris eu aceste poezii? Nu sunt eu autorul. Sau dacă sunt, atunci doar în sensul că port în mine un poet mort. Sunt sarcofagul lui. Identitatea de conștiință s-a pierdut»”.³ Firul istoriei, depănat inegal este, din perspectivă simbolică, elementul esențial, antologic, criptic al realității, constituind fundamentul tuturor evenimentelor: „Eram încercat de simțământul acut că «istoria», întruchipată în bombardiere imaginare, ne alunga spre «preistorie», spre o preistorie multimilenară simbolizată de ciobănia din preajmă”⁴. Astfel, ca trăsătură definitorie a spiritului cristalizat într-un orizont spațial determinat de „matca stilistică”, se remarcă aspirația către întoarcerea la originile timpului, la durată primordială, la izvorul prim al realității. Această dorință aparține unui fond original, „autentic și nediluat”⁵, localizat în structurile inconștientului.

Fuga din calea bombardamentelor efectuate asupra Sibiului în 1944, unde se refugiase încă din 1939 Universitatea din Cluj, îl va aduce pe Blaga împreună cu familia în Căpâlna, în casa familiei Dobre, ca răspuns la invitația studentei sale. Acolo, inspirat de satul „așezat într-o vale minunată pe râul Sebeșului”⁶ și de locuitorii săi, Lucian Blaga va scrie una dintre ultimele sale creații literare, piesa de teatru *Arca lui Noe*. Amintirile Elisabetei Avram, fosta studentă a gânditorului, redau momentele semnificative din geneza piesei, arătând cum specificul locului creează o armonie între mitologia biblică și cea autohtonă. Oameni, obiceiuri, tradiții, înfățișări și caractere, toate acestea trezeau acea nostalgie a preistoriei pe care dramaturgul căuta să o recreeze în opera sa.⁷ Destinul acestei opere dramatice este unul uimitor pentru momentul istoric în care îi era dat să vadă lumina tiparului „*Piesa Arca lui Noe evitase interzicerea pentru că «se impune ca un exemplu de prelucrare autohtonă, specific românească a unei legende biblice, popoul căpătând întru cânta și sensul unei justiții sociale»*”⁸ Paradoxal, piesa a fost răstălmăcită în cheia dogmaticii oficiale, fiind prezentată ca o reușită estetică a regimului spre care se îndrepta. Ieșirea dintr-un timp absurd, clausturant și întoarcerea în preistorie,

³ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 200.

⁴ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 12.

⁵ Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 490.

⁶ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 10.

⁷ „*Arca lui Noe a fost scrisă în întregime la Căpâlna. Este foarte semnificativ cum Blaga s-a integrat în peisajul satului, nu numai cel geografic, ci și cel uman. S-a apropiat și i-a înțeles, le-a admirat vorba rară dar plină de sensuri. Personajele din Arca lui Noe, pozitive ori negative, le-a luat dintre oamenii pe care i-a cunoscut aici, legați organic de ființa satului*”⁷

⁸ Liviu Malița, *Literatura eretică*, Editura Cartea Românească, București, 2016, p. 153.

înțelesuri subtile, ascunse sub masca concretului, scapă ochilor vigilenți ai cenzorilor.

Romanul *Luntrea lui Caron* ne va oferi o perspectivă insolită asupra intruziunii realului în structurile ficțiunii, iar nu viceversa, granițele dintre viață și artă fiind dizolvate. Oamenii care au inspirat personajele dramatice din *Arca lui Noe* servesc, în contextul dat, drept elemente primejdioase pentru noua societate românească, căpătând un destin agonizant, iar timpul mitic din piesă este substituit printr-o istorie distopică menită să sufocă orice fărâmbă de fantezie: „În sat ți-oi arăta și pe țăranul după care am modelat figura lui Noe... Nu-l știi pe Simion? A făcut bietul și pușcărie pentru asta. A servit, mă rog, drept model pentru un personaj din piesa unui poet reacționar! A suferit Simion prin beciuri vreo cinci ani!”⁹. Absurdul situației rezidă în faptul că simpla întrebuintare ficțională a a unor trăsături umane, fizice sau morale, pot atrage sancțiuni cumplite, justificate prin simple asocieri relative. Autonomia esteticului, a artei, este pur și simplu desființată fără drept de apel.

Când istoria pare grăbită să șteargă ultimele rămășițe de individualitate etnică și se aliază cu forțe perfide, *Ultimul Blaga* se retrage în meditația asupra dinamicii evenimentelor, a desfășurării lor, preferând compania oamenilor aleși și priveștiștea ruinelor dacice de la Grădiște, vizitate la inițiativa profesorului de arheologie C. Daicoviciu, ușor de identificat în personajul Daicu. Episodul nu putea scăpa trecerii în domeniul ficțional, consecința fiind una dintre cele mai pitorești și mai plastice descrieri cunoscute de roman. Spiritualitatea vechilor locuitori din spațiul carpatic, care a solicitat îndelung atenția lui Lucian Blaga, a alimentat polemica dintre acesta și istoricul Pârvan. Religia dacilor, politeistă din perspectiva lui Blaga și monoteistă după Vasile Pârvan, care pornea de la afirmațiile lui Herodot. Disputa va fi soluționată de descoperirile de la Grădiște, care îi vor acorda dreptate poetului. Țesătura intertextuală a romanului *Luntrea lui Caron* ne surprinde cu reproducerea poemului inspirat de vizita anticei cetăți, *Grădiște*. Versul emblematic, „*Sunt ostenit ca drumul și uscat ca praful*”¹⁰, este adesea considerat ca fiind „*semnificativ pentru ultimii ani ai vieții lui Lucian Blaga*”¹¹ deoarece comprimă viziunea poetului în această etapă finală a creației sale, după lungi ciocniri ideologice și artistice. Dacă valoarea liricii sale era incontestabilă, odată cu apariția romanului observăm o formulă inedită în care dispoziția metafizică se îmbină cu forța contemplației, lansându-se în căutarea unui adevăr ce transcende posibilitățile de moment ale lumii. Substratul mitic și poeticitatea alcătuiesc confesiunea unui creator al cărui destin ilustru a fost zădărnicit de dinamica istoriei.

⁹ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 459.

¹⁰ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 581.

¹¹ Bazil Gruia, *Blaga Inedit. Efigii documentare*, Vol II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 95.

Pentru a înțelege cât mai bine impactul dezastruos pe care l-a avut această perioadă asupra lui Lucian Blaga se cuvine să ne referim la activitatea creatoare așa cum o înțelegea el însuși, adică în ipostaza de funcție vitală fără de care spiritul își pierde rostul. Cultivarea sistematică a bogățiilor sufletești într-o neîngrădită libertate devenea imposibilă odată ce concluziile celui de-al Doilea Război Mondial se întrezăreau ca fiind nocive pentru România. Într-un asemenea context, structura etică a lui Blaga, exteriorizată prin conduita sa artistică, se situează într-un profund acord cu activitatea intelectuală desfășurată până la acel moment. Înregistrează cu luciditate evenimentele și își anticipează cu precizie viitorul statut, care nu poate să fie decât în strânsă corelație cu imperativele moralității. De aceea, sursa principală de tensiune psihică este potențialitatea compromisului, văzându-se obligat să acționeze împotriva propriilor convingeri. Singurul moment în care poetul a consimțit să îndeplinească una dintre directivele veninoase impuse a fost redactarea unui articol denigrator despre Emil Cioran. Apariția și lectura *Ispitei de a exista* a constituit pretextul pentru atacarea originalității unui „*depressiv grandilocvent care se complăce într-un univers contaminat de haos*”¹², așa cum îl etichetează pe Cioran. Ceea ce ar fi trebuit să reprezinte o evaluare a calității literare devine un atac virulent la adresa celui ce se refugiasse pe malurile Senei, contaminat de o boală intitulată „*amnezie a ghilimelelor*”. Mimetismul, anarhia intelectuală, mizantropia și disprețul față de propria țară se îmbină cu formulări-standard, de un naționalism forțat, fiind inimaginabil de asociat cu numele lui Lucian Blaga. Ruptura dintre personalitatea autorului și conținut frapează. Articolul, publicat în *Contemporanul* în 1962, se încheie ironizând și condamnând fascismul pe care Cioran, aflat sub influența lui Nietzsche, l-ar idolatriza. Deși avem toate componentele unui discurs doctrinar, acesta nu a mai avut urmări, reprezentând un caz singular. I. D. Sîrbu rememorează înverșunarea cu care mentorul său își apăra convingerile și opera în ciuda opresiunilor politice : „*Blaga era Blaga, credea orbește în opera sa, era o inteligență creatoare cu totul ieșită din comun. Dar, fiind un super-cărturar european, se găsea total dezarmat în fața unor oportuniști dogmatici, care îl chinuiau, amenințându-l, amăgindu-l, ducând cu el un război al nervilor de care, când îmi aduc aminte, mi se face rău*”¹³. Interesant de observat este cum literatura devine camera de rezonanță și mijloc de reflecție asupra frământărilor etice și sociale. El înțelege direcția pe care societatea românească o urma, consecințele erau previzibile, dar totuși își modelează viitorul sub imperativul propriilor concepții.

Schimbarea dezamăgitoare de atitudine a cerchiștilor odată cu apariția ultimului volum din trilogia blagiană se materializează în reproșuri și în

¹² Aurel Sasu, *Politică și Cultură*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 306.

¹³ Ion D. Sîrbu, *OPERE I*, Editura Academia Română Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2013, p. 1124.

atacarea sistemului filosofic, susținând că acesta este incomplet întrucât îi lipsește etica¹⁴. Răspunsul Lucian Blaga se potrivește profilului său cunoscut: se retrage umil, păstrând în memorie tristul moment în care tinerii săi studenți și-au arătat dorința nesăbuită de a desființa opera celui pe care, cu câțiva ani în urmă, îl venerau. Când episodul părea pe deplin uitat, după anunțarea veștii că fusese eliminat de la universitate, gânditorul îl surprinde pe I. D. Sîrbu, spunându-i : „*Acum, dragă Gary, vom scrie fiecare tratatul nostru de Etică*”¹⁵.

Scrutarea ființei morale a lui Blaga nu se poate disocia de opțiunile manifestate atât în parcursul său biografic, cât și în artă și filosofie. Tot I. D. Sîrbu relatează, în interviul „*Eu l-am văzut pe Blaga plângând*”, o situație care reliefează structura etică a poetului, somat să își salveze statutul social printr-o mișcare politică: „*mi s-a propus, de sus de tot, să accept să fiu președintele unui nou partid politic: P.N.P. (Partidul Național Popular).[...] Cum să accept acum să mă mut din Catedrala sistemului meu ca să ajung să semnez afișe electorale într-un cort militar rusesc...*”¹⁶. Refuzul compromisului certifică existența unor constrângeri interioare, izvorâte dintr-o evidență lăuntrică, un sistem de principii care imprimă o anumită consecvență în aprecieri și luări de poziții. Recunoscându-și limitele și incapacitatea de a schimba o direcție prestabilită, Blaga nu poate accepta alterarea valorilor sale prin îmbrățișarea unor funcții imposibil de armonizat cu structura sa sufletească, în ciuda comodității materiale care ar putea rezulta dintr-o asemenea acțiune. În mediul intelectual românesc străbătut de fiorii noii prefaceri marxiste, afirmarea unei asemenea unități indisolubile între principii și fapte comportă riscuri majore. Aflăm, din același interviu, că George Călinescu acceptase să preia conducerea partidului nou-înființat. Concluzia va fi una firească, Lucian Blaga va rămâne sub interdicție de publicare și, după scoaterea din rândul universitarilor, va deveni bibliotecar al Academiei, în timp ce Călinescu va fi președintele aceleiași instituții. Romanul *Luntrea lui Caron* redă episodul, printr-o evidentă imixtiune a ficțiunii, poetul Axente Creangă afirmând cu vădită ironie: „*Prin grija noii oblăduiri mi se găsi totuși o slujbă care era socotită oarecum mai pe măsura puterilor mele. Și slujba ce mi se impuse, fără a fi întrebat dacă îmi convine sau nu, era aceea de bibliotecar la vechea bibliotecă Batyaneum din Alba-Iulia*”¹⁷. Dacă, în realitate, Lucian Blaga activa în filiala din Cluj a Bibliotecii Academiei, alter-

¹⁴ Tot Ion D. Sîrbu relatează, în același interviu: „*Atunci, unul dintre noi cinci (nu îndrăznesc să îmi aduc aminte care din noi; poate că am fost eu, nu sunt sigur), cu acea barbară cruzime și inconștiență a tinereții, i-am spus următoarele: «Domnule profesor, chiar acum discutăm despre Catedrala d-voastră. Sistemul e încheiat, are toate articulațiile: metafizică, epistemologie, axiologie, ontologie, estetică, filosofia artelor, psihologie abisală. Un singur etaj lipsește. Nu aveți în sistemul d-voastră o Etică. Sau măcar un cod moral...»*”

¹⁵ Ion D. Sîrbu, *op. cit.*, p. 1128.

¹⁶ Ion D. Sîrbu, *op. cit.*, p. 1122-1123.

¹⁷ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 228.

ego-ul său se vede trimis în vechea cetate ca element indezirabil. Dar această perioadă nu a condus la amuțirea creativității blagiene, având drept rezultat traducerea lui *Faust*. Directorul Bibliotecii centrale universitare din Cluj de la vremea respectivă, Teodor Mihăilescu, rememorează etapele principale parcurse de autorul *Poemelor luminii* pentru desăvârșirea variantei românești a operei goethiene. Beneficiind de un „regim oarecare preferențial dar pe care, desigur, opera lui remarcabilă îl îndreptățește”¹⁸, Lucian Blaga se dedică necondiționat activității râvnite și reușește, în ciuda impedimentelor suvenite, să ducă la bun sfârșit proiectul obținut atât de dificil. I. D. Sîrbu aduce unele lămuriri menite a ne face să înțelegem lupta aprigă de interese și orgolii aflată în spatele traducerilor din Goethe. Fostul student relatează cum gânditorul din Lancrăm i-a solicitat ajutorul, trimițându-l să intervină pe lângă Ion Chinezu pentru a fi primit în audiență la Mihai Beniuc, cel care dicta termenii contractului privind traducerea lui *Faust*. Dinamica relațiilor dintre Blaga și Beniuc, adversarul său declarat, autorul defăimătorului roman *Pe multe de cuțit*, este nuanțată prin contrastul frapant dintre atitudinea umilă a primului și invectiva celui de-al doilea care „se zvârcolea, urla cuprins de furie: «Nimic pentru Blaga, nu știe nemțește, nu are talent, am angajat alți traducători»”¹⁹. Episodul „negocierii” traducerii este prezent și în roman, fiind subsumat nominalizării la Premiul Nobel. După o lungă vreme în care existența și activitatea profesională a lui Axente Creangă, alter-ego-ul blagian, au fost ignorate cu desăvârșire, acesta începe să se bucure de atenția nesperată din partea unui membru de frunte al partidului, în ciuda dosarului care devenea din ce în ce mai stufos, întocmit cu minuțiozitate de poliția politică prin informatorii săi. Aparenta recunoaștere a meritelor intelectuale, culminând cu utilizarea apelativului de „maestre” și cu sugestii ale îmbunătățirii situației sale materiale, nu smulge de la integrul poet decât umila solicitare de a traduce *Faust*. Nominalizarea pentru cea mai înaltă distincție literară, prin care „o tară întreagă s-ar fi înălțat”²⁰, se datorează însă prestigiului poetului peste hotare și nu vreunui regres al sistemului politic sau vreunei destinderi pe plan politic.

Un alt surogat pentru creația artistică văzută ca expresie a singularității autorului său îl constituie munca de cercetare pe o direcție unilaterală, impusă de suprema autoritate politică. Renunțarea la propriul sistem de gândire în favoarea unei prezentări diacronice a ideilor secolelor trecute constituie încă o prevestire sumbră asupra deprecierei autorității științifice a lui Blaga. Omologul său, cealaltă fațetă majoră din universul ficțional, filosoful Leonte Pătrașcu suferă cu aceeași luciditate ideea coborârii în hăul istoriei spre a pierde calea către izvorul gândurilor sale: „I s-au circumscris domeniile de cercetare, i s-au fixat temele. Toate privesc secole

¹⁸ Bazil Gruiă, *Blaga Inedit. Efigii documentare*, Vol II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 18.

¹⁹ Ion D. Sîrbu, *op. cit.*, p. 1137-1138.

²⁰ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 341.

depărtate. Astfel și în cercetările sale, Leonte a fost îndrumat spre o «întoarcere», spre o întoarcere în trecutul istoric care putea să fie pentru el un mediu negrăit mai prielnic decât prezentul. Evident, cel ce se întorcea în trecut nu mai era Leonte, ci doar o umbră care lucra «în acord»²¹. Disoluția singularității artistice, mărginirea sau, mai bine zis, abolirea subiectivității debordante conduc ireversibil către o încorsetare a sensului existenței. Conștiința pătrunzătoare a personajului Leonte înregistrează evenimentele și interpretează conotațiile acestora, ajungând la concluzia că „și-a pierdut destinul”. Singura posibilitate etică de a-l recupera, sinuciderea, elogiată îndelung, apare deopotrivă ca mijloc de protest și cale de redobândire a sensului, încununându-i sistemul filosofic cu puterea faptului. Scena înmormântării lui Leonte Pătrașcu este asociată frecvent felului în care Lucian Blaga își imaginase propria despărțire de viață. Reabilitarea post-mortem, oximoronică, nu poate decât să stârnească o amară ironie. Sistemul filosofic contestat atât de regimul politic, cât și de biserică ajunge, ca într-o scenetă absurdă, să fie revendicată de ambele forme de autoritate.

Concluzii

Intelectualii români au înțeles libertatea ca o garanție a exercitării actului creator. Când aceasta le-a fost smulsă, fiecare voce literară a căutat să își asume o atitudine specifică în acord cu propria structură etică. Pentru a surprinde semnificația ultimă a existenței lui Blaga suntem nevoiți să o privim din perspectiva etapei sale finale. Preferând cufundarea în anonimat și resemnarea în detrimentul unei confruntări fățișe, Lucian Blaga nu putea ieși învingător din această înfruntare cu regimul comunist opresiv. Însă nu victoria este scopul, așa cum este ea înțeleasă în mod obișnuit. Chiar dacă se afla sub interdicție de publicare, gânditorul din Lancrăm continua să lucreze intens la desăvârșirea operei sale²². Vorbind despre apărarea unei conștiințe care nu se lasă pervertită, putem spune că poetul a devenit învingător tocmai prin acceptarea consecințelor negative implicate de noul context socio-politic. Blaga va deveni un proscris prin propria alegere întrucât structura sa etică nu îi permite compromisul, „pactul faustic” fiind imposibil. Revolta se manifestă îndeosebi față de regimul care încerca să reducă omul la un prototip-standard uniformizându-l, mai ales în condițiile în care autorul *Poemelor luminii* înțelege existența ca pe o neîntreruptă încercare de afirmare a individualității, a singularității ca încununare a esenței umane. Lupta cu sistemul distopic impus de circumstanțele istorice nefaste devine exemplară, iar victoria ne apare cu

²¹ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 229.

²² Dorli Blaga, în *Tatăl meu supravegheat de securitate* declară că „Se știa printre cunoscuții lui Blaga, și în familie, că el a lucrat intens în anii de interdicție, opera lui nepublicată fiind, ca număr de lucrări și pagini de manuscris, cam tot atât de voluminoasă cât opera publicată până în 1947.”

atât mai relevantă cu cât ea transcende granițele spațio-temporale restricționate de legi ale cauzalității, astfel încât din ea trebuie să ia ființă ceva nou, neașteptat. Perioada studiată în această lucrare constituie, dincolo de evidentul interes documentar, o coordonată menită să pună în lumină geneza operelor literare și să dezvăluie aspecte inedite care răstoarnă datele problemelor exegetice. Parcurgând diversele episoade interesante furnizate de această perioadă, ni se oferă prilejul de a urmări cum existența creatoare va fi pusă în situația de a-și găsi un amar surogat în traduceri, în slujba de bibliotecar și în cercetare. Numeroasele volume din colecția de restituiri constituie fundamentul documentar venit în sprijinul unei nesfârșite căutări de raporturi și sensuri. Liantul oferit de contemporanii poetului constă în descrierea impresiilor și a izvoarelor de inspirație sub incidența cărora Blaga și-a scris ultimele opere. Fie că vorbim despre admiratori și susținători ai gânditorului din Lancrăm (I. D. Sîrbu), fie că amintim opiniile unora dintre cei mai acizi detractori ai săi (M. Beniuc), poziția lui Lucian Blaga în tumultul episoadelor întunecate aduse de sfârșitul ultimei conflagrații mondiale devine exemplară pentru starea culturii românești. De la lirica *Nebănuitelor Trepte*, inspirată de muza sau „*prietena poeziei*” Domnița Gherghinescu Vania și până la proza autobiografică, *Hronicul și cântecul vârstelor* și *Luntrea lui Caron*, se pot extrage detalii semnificative cu privire la acțiunea interioară a mecanismelor psihice și creatoare care dictează cursul existenței morale și literare în perioada studiată. Modelarea sinelui și etica devin proiecte care asigură nu numai desăvârșirea operei, ci și pe aceea a autorului.

Bibliografie

- Arendt, Hannah, *The Human Condition*, The University of Chicago Press, 1989.
- Arendt Hannah, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 2014.
- Bălu, Ion, *Viața lui Lucian Blaga*, Vol. III-IV, Editura Libra, București, 1999.
- Blaga, Dorli, Bălu, Ion, *Blaga supravegheat de securitate*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj, 1999.
- Blaga, Lucian, *Luntrea lui Caron*, Editura Humanitas, București, 2013.
- Blaga, Lucian, *Trilogia Cunoașterii*, Editura Humanitas, București, 2013.
- Gruia, Bazil, *Blaga Inedit. Amintiri și documente*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974.
- Gruia, Bazil, *Blaga Inedit. Efigii documentare*, Vol I- II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
- Malița, Liviu, *Cenzura pe înțelesul cenzuraților*, Editura Tracus Arte, București, 2016.
- Malița, Liviu, *Literatura eretică*, Editura Cartea Românească, București, 2016.
- Sasu, Aurel, *Politică și Cultură*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.

Sîrbu, Ion D., *OPERE I-II*, Editura Academia Română Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2013
Țepeneag, Dumitru *Reîntoarcerea fiului la sînul mamei răătăcite*, Editura Institutul European, Iași, 1993.
Vaida, Mircea, *Pe urmele lui Lucian Blaga*, Editura Sport-Turism, Dolj, 1982.